

9-1-2529

สถานภาพแรงงานผู้หญิงชนบทจากสถิติแรงงาน : คำจำกัดความที่ควรทบทวน

ศัลยา สุขะนิวัตต์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jdm>

Part of the [Demography, Population, and Ecology Commons](#)

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Demography by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

สถานภาพแรงงานผู้หญิงชนบทจากสถิติแรงงาน : คำจำกัดความที่ควรทบทวน*

ศัลยา สุชะนิตต์**

ผู้หญิงชนบทไทยมีสถานภาพในครอบครัวเท่าเทียมกับผู้ชาย ความจริงนี่เป็นที่ประจักษ์อย่างแน่ชัด ว่าผู้หญิงโดยเฉพาะในครอบครัวเกษตรมีบทบาทในกิจกรรมการผลิตจนถึงกิจกรรมการตลาดไม่น้อยกว่าผู้ชาย ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับผู้ชายในกิจการทั้งหลายของครอบครัว ในการใช้เงิน ในการเลี้ยงดูบุตร ฯลฯ บรรทัดฐานในสถาบันครอบครัวเป็นเครื่องยืนยันสถานภาพของผู้หญิงเป็นอย่างดี เช่น ประเพณีการแบ่งทรัพย์สินเท่ากันระหว่างลูกชายและลูกสาว การเลือกถิ่นฐานหลังแต่งงานเป็นแบบชายไปอยู่กับหญิง และการที่ลูกสาวคนเล็กต้องดูแลพ่อแม่เมื่อยามแก่เฒ่า ฯลฯ แต่เหตุใดเมื่อถึงเวลาจดบันทึกสถานภาพทำงานของแรงงานเกษตรในสถิติแรงงาน ผู้หญิงจึงเป็น “ผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว” และผู้ชายจึงเป็น “ผู้ทำงานส่วนตัว” เพียงเพราะว่าผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวอย่างเป็นทางการ?

วัตถุประสงค์แต่เริ่มแรกของบทความนี้ คือการเสนอภาพของแรงงานผู้หญิงชนบทจากข้อมูลมหภาคระดับประเทศ คือการสำรวจแรงงาน ในรายงานที่พิมพ์เผยแพร่ฉบับล่าสุด ปี พ.ศ. 2526 วัตถุประสงค์นี้มีที่มาจาก การสังเกตว่าการกล่าวอ้างอิงถึงแรงงานผู้หญิงบางครั้งไม่ชัดเจน บางครั้งไม่ใช่แนวความคิดที่เป็นสากล ในบทความนี้ภาพของแรงงานผู้หญิงที่ปรากฏในส่วนแรกเป็นภาพที่ไม่ต่างไปจากความรู้เกี่ยวกับแรงงานผู้หญิงชนบทที่ทราบกันโดยทั่วไป แต่วิธีการถ่ายภาพนั้นเป็นสิ่งที่พบว่าน่าจะมีการพิจารณา และนั่นคือที่มาของความน่าจะเป็นที่ทบทวนคำจำกัดความที่ใช้ในการสำรวจแรงงาน

*ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ ที่ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์มากในการเขียนบทความนี้ รวมทั้งการอ่านและแก้ไขต้นฉบับด้วย

**อาจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. ความน่า

การเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกำลังแรงงานเพื่อให้เห็นภาพของกำลังแรงงานที่ชัดเจนและที่แท้จริงเป็นสิ่งยาก ทั้งนี้เพราะในเรื่องที่เกี่ยวกับแรงงานนั้นต้องแบ่งคนออกเป็นหลายกลุ่ม มีทั้งกำลังคนที่เป็นกำลังแรงงานและกำลังคนที่ไม่เป็นกำลังแรงงาน ในกลุ่มกำลังคนที่เป็นกำลังแรงงานก็แบ่งเป็นกำลังแรงงานที่มีงานทำและกำลังแรงงานที่ไม่มีงานทำ และในกลุ่มกำลังแรงงานที่มีงานทำก็ยังแบ่งออกไปอีกว่า ทำงานเต็มหรือทำงานไม่เต็มที่ การเสนอข้อมูลเกี่ยวกับแรงงาน (Labor Force) จึงมีความสำคัญอยู่ที่จำนวนที่เป็นฐานในการเปรียบเทียบ เช่น ถ้าจะคำนวณสัดส่วนของผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรรมก็ควรคำนวณจากกำลังแรงงานที่มีงานทำ ถ้าฐานในการคำนวณแตกต่างกัน อาทิเช่น ถ้าคำนวณจากประชากรวัยแรงงาน หรือคำนวณจากประชากรที่เป็นกำลังแรงงาน สัดส่วนดังกล่าวก็จะแตกต่างกัน ดังจะเห็นว่า มีการรายงานหรือกล่าวถึงสัดส่วนดังกล่าวแตกต่างกันไปตั้งแต่ร้อยละ 60 ถึงกว่าร้อยละ 80 ..... เป็นต้น

เมื่อตรวจสอบรายงานและข้อเขียนเกี่ยวกับแรงงานผู้หญิงจึงพบว่า บางครั้งเป็นข้อเขียนที่ทำให้มองภาพของแรงงานผู้หญิงไม่ชัดเจน อันเนื่องมาจากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น ข้อเขียนนั้น ๆ อาทิเช่น “...สตรีเกษตรกรไทยได้ชื่อว่าเป็นสตรีที่ใช้แรงงานมากที่สุดในบรรดาสตรีเกษตรกรในกลุ่มประเทศอาเซียน เพราะนอกจากจะต้องเลี้ยงดูบุตร ดูแลบ้านเรือนซึ่งเป็นบทบาทเฉพาะแล้ว ยังต้องใช้แรงงานในภาคเกษตรกรรมในฐานะแรงงานของครอบครัว หรือเป็น “ผู้ช่วย” ในไร่นาโดยไม่ได้รับค่าจ้างถึงร้อยละ 83.4” (รัชฎาภรณ์, 2528 : 213) สัดส่วนที่กล่าวถึงก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนว่า สัดส่วนดังกล่าวคำนวณจากผู้หญิงกลุ่มใด เนื่องจากเป็นสัดส่วนค่อนข้างสูง การสัมมนาปฏิบัติการครั้งหนึ่งมีข้อสรุปประจำวันว่า “ถึงแม้ว่าสตรีจะมีส่วนร่วมในการใช้แรงงานในการเกษตรถึงร้อยละ 70 แต่เป็นการยอมรับในรูปแรงงานแฝงเท่านั้น....” (สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม, 2528 : 149) ข้อสรุปเช่นนี้อาจจะหมายความว่าผู้หญิงที่มีงานทำร้อยละ 70 มีอาชีพด้านการเกษตรแต่การเขียนเช่นนี้อาจทำให้เข้าใจว่า ผู้เป็นแรงงานเกษตร 100 คนเป็นผู้หญิง 70 คน เป็นผู้ชายเพียง 30 คน รายงานฉบับหนึ่งกล่าวถึงปัญหาค่าจ้างแรงงานของผู้หญิงว่า “.....การจ้างสตรีในแรงงานเกษตรค่าจ้างที่สตรีได้รับต่ำกว่าของบุรุษประมาณร้อยละ 80” (สุปราณี, 2528 : 35) และรายงานอีกฉบับหนึ่งเสนอข้อมูลว่า การมีส่วนร่วมของสตรีในภาคเกษตรกรรมคือ การทำนาร้อยละ 65 การปลูกผักร้อยละ 95 การทำหม่อนไหมร้อยละ 100 การปรับปรุงดินร้อยละ 10 การป้องกันโรคพืชร้อยละ 30 ฯลฯ (พิงพิศ, 2528 : 26) ข้อเขียนเช่นนี้ไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะมองเห็นภาพว่าผู้หญิงไทยมีสัดส่วนของผู้ที่ทำงานเกษตรกรรมต่าง ๆ เช่นนั้น คือสัดส่วนจากผู้หญิงกลุ่มใด แม้แต่การอ้างอิงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ถึงการใช้แรงงานผู้หญิง เพื่อเป็นข้อมูลแสดงสภาพและปัญหาในการกำหนดให้ผู้หญิงเป็น “กลุ่มเป้าหมายพิเศษ” ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5) ซึ่งอ้างอิงข้อมูลจาก “การสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2523” ว่า “ประชากรสตรี 23.1 ล้านคน เป็นสตรีวัยแรงงาน 10.3 ล้านคน ในจำนวนดังกล่าว 10.23 ล้านคน ได้มีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยแยกทำงานในภาคเกษตรกรรมร้อยละ 41.9 ในภาคอุตสาหกรรมและหัตถกรรมร้อยละ 7.4 ที่เหลืออีกร้อยละ 50.7 ทำงานในภาคพาณิชย์กรรมการบริการและอื่น ๆ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524 : 307) ข้อมูลที่อ้างไว้มีข้อควรพิจารณา 2 ประการคือ สตรีวัยแรงงาน (ซึ่งถ้าหมายถึงสตรีอายุ 11 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนน้อยเกินไป (ร้อยละ 44.6 ของประชากรสตรี 23.1 ล้านคน) น้อยกว่าที่ควรจะเป็นในโครงสร้างอายุของประชากรปกติ (ข้อมูลจากสำมะโนประชากรปี พ.ศ. 2523 แสดงว่าสัดส่วนดังกล่าวเท่ากับร้อยละ 72.9) ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ผู้หญิงที่เข้าสู่ตลาดแรงงานจำนวน 10.23 ล้านคน เมื่อคิดเป็นสัดส่วน

ของผู้หญิงวัยแรงงานทั้งหมด (จำนวน 10.3 ล้านคน) จะเท่ากับร้อยละ 99 เป็นสัดส่วนที่สูงเกินไป (ข้อมูลจากสำมะโนประชากร ปี พ.ศ. 2523 แสดงว่าอัตราส่วนของผู้หญิงที่เป็นกำลังแรงงาน (หรือเข้าสู่ตลาดแรงงาน) ต่อผู้หญิงวัยแรงงานทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 60.8)¹ สถิติที่อ้างอิงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีความคลาดเคลื่อนจากแบบแผนกำลังแรงงานตามปกติ จึงอาจเป็นเพราะความเข้าใจในความหมายของสตรีในวัยแรงงานและการเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ต่างออกไป

ตัวอย่างของความคลุมเครือที่ยกมานั้นนอกจากจะเกิดจากการคำนวณโดยใช้ฐานต่างกันแล้ว ยังเกิดจากการใช้คำจำกัดความที่ต่างกัน และยังเกิดจากการกล่าวโดยไม่อ้างแหล่งข้อมูลและเวลาอีกด้วย ดังนั้นการกล่าวอ้างอิงถึงแรงงานของผู้หญิงในระดับมหภาคจึงน่าจะเป็นการอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลที่เป็นทางการ การเสนอข้อมูลก็ควรเสนอโดยใช้แนวความคิดหรือมโนภาพเกี่ยวกับแรงงานที่เป็นสากล และควรจะอ้างอิงเวลาหรือปี พ.ศ. ทุกครั้ง ในประเทศไทยแหล่งข้อมูลของแรงงานในระดับมหภาคนั้นมีเพียง 2 แหล่งคือสำมะโนประชากรและการสำรวจแรงงาน (ซึ่งเป็นการสำรวจที่สุ่มตัวอย่างระดับประเทศ การสำรวจกระทำ 2 ครั้งในรอบปี) ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลได้พยายามปรับคำนิยามที่เป็นกรอบในการเก็บข้อมูลทั้ง 2 แหล่งให้ถูกต้องตามหลักวิชาและตรงกับความเป็นจริงตลอดมา ดังนั้นถ้ามีการอ้างอิงถึงแรงงานของผู้หญิงในระดับมหภาคเพื่อนำไปสู่การอธิบายหรือวิเคราะห์เหตุการณ์อื่นใด น่าจะอ้างถึงแรงงานผู้หญิงที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่งดังกล่าว โดยเฉพาะจากการสำรวจแรงงานซึ่งเก็บข้อมูลค่อนข้างละเอียดและต่อเนื่องทุกปี ถ้าเป็นดังนี้ข้อเขียนใด ๆ ก็ตามที่กล่าวถึง “การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน (labor force participation) ของสตรีวัยแรงงานในเขตชนบทประเทศไทยในฤดูฝน ปี พ.ศ. 2526” เป็นอาทิ ก็จะเป็นอัตราส่วนเดียวกันไม่ว่าจะปรากฏอยู่ในรายงานฉบับใด คือข้อมูลจากรายงานการสำรวจแรงงานรอบที่ 2 ซึ่งคำนวณได้เท่ากับร้อยละ 71.5

2. วัตถุประสงค์และข้อมูล

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอ “ภาพ” ของแรงงานผู้หญิงในชนบท จากแหล่งข้อมูลระดับประเทศครั้งล่าสุดที่มีการพิมพ์เผยแพร่ คือการสำรวจแรงงาน ปี พ.ศ. 2526 การเสนอภาพของแรงงานผู้หญิงได้เคยมีผู้ทำแล้ว โดยใช้ข้อมูลตัวอย่างร้อยละ 1 ของสำมะโนประชากร ปี พ.ศ. 2523 ซึ่งนอกจากจะแจกแจงให้เห็นการใช้แรงงานของผู้หญิงแล้ว ยังได้วิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแรงงานของผู้หญิงว่า มีความแตกต่างหรือไม่ระหว่างผู้มีการศึกษา การย้ายถิ่นและสถานภาพสมรสที่ต่างกัน (Debavalya, 1983) สำหรับการสำรวจแรงงาน (ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับแรงงานละเอียดกว่าสำมะโนประชากร) ได้มีผู้วิเคราะห์และแจกแจงภาพของแรงงานสตรีอย่างค่อนข้างละเอียดมาแล้วเช่นกัน คือข้อมูลของการสำรวจ ปี พ.ศ. 2521 (Paitoonpong, 1982 : pp.101-124) และข้อมูลปี พ.ศ. 2522 (คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว, 2524 : หน้า 10-15 ถึง 10-21)

ข้อมูลที่ใช้ในบทความนี้คือ ข้อมูลจากการสำรวจแรงงานปี พ.ศ. 2526 ทั้งรอบที่ 1 (สำรวจในช่วงฤดูแล้ง มกราคม-มีนาคม) และรอบที่ 2 (สำรวจในช่วงฤดูฝน กรกฎาคม-กันยายน) เฉพาะเขตชนบท (นอกเขตเทศบาล) โดยจะเปรียบเทียบการใช้แรงงานผู้หญิงในฤดูฝนและฤดูแล้ง เนื่องจากการใช้แรงงาน

¹ สัดส่วนนี้ค่อนข้างต่ำไปเล็กน้อยเพราะการแจงนับกระทำในเดือนเมษายน แต่อย่างไรก็ตาม โดยปกติสัดส่วนดังกล่าวไม่น่าจะมากกว่าร้อยละ 80

ผู้หญิงในสองฤดูนี้แตกต่างกันอย่างมาก และเพื่อให้เห็นภาพแรงงานผู้หญิงชัดเจนขึ้น บทความนี้จึงนำข้อมูลของแรงงานผู้ชายมาเปรียบเทียบกับ

3. สถานภาพแรงงานของผู้หญิงชนบท

สถานภาพแรงงานคือ การแจกแจงประชากรวัยแรงงาน (อายุ 11 ปีขึ้นไป) ออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้เป็นกำลังแรงงาน (labor force) และผู้ไม่เป็นกำลังแรงงาน (not in labor force) ในแต่ละกลุ่มยังได้แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ไปอีก ดังปรากฏในตารางที่ 1

ในปี พ.ศ.2526 ประชากรหญิงและชายในวัยแรงงาน (อายุ 11 ปีขึ้นไป) มีจำนวนเกือบเท่ากัน คือ ประมาณกลุ่มละเกือบ 15 ล้านคน แต่ผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิงประมาณ 5 หมื่นคน เมื่อคำนวณอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานปรากฏว่าผู้หญิงเป็นกำลังแรงงานน้อยกว่าผู้ชายทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง ในฤดูฝนผู้หญิงอายุ 11 ปีขึ้นไปเป็นกำลังแรงงานประมาณ 10.6 ล้านคน หรือร้อยละ 72 ในขณะที่ผู้ชายเป็นกำลังแรงงาน 11.8 ล้านคนหรือ ร้อยละ 80 ถ้าคิดเป็นจำนวนแล้วผู้ชายมีผู้เป็นกำลังแรงงานมากกว่าผู้หญิงประมาณ 1.2 ล้านคน ในฤดูแล้งการมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจที่วัดด้วยการเป็นกำลังแรงงานของหญิงและชายแตกต่างกันมากขึ้น ผู้ชายเป็นกำลังแรงงานมากกว่าผู้หญิงเกือบ 2 ล้านคน คือผู้ชาย 11.4 ล้านคนหรือร้อยละ 77 ของกำลังคนเพศชายทั้งหมด เปรียบเทียบกับผู้หญิง 9.5 ล้านคน หรือร้อยละ 65 ของกำลังคนเพศหญิงทั้งหมด

ในฤดูฝนมีผู้หญิงที่อยู่ในวัยแรงงานจำนวน 4.2 ล้านคน หรือร้อยละ 28.4 ของผู้หญิงวัยแรงงานทั้งหมดไม่เข้าสู่อุตสาหกรรมเป็นกำลังแรงงาน ดังปรากฏในตารางที่ 1 เช่นกัน ส่วนผู้ชายมีประมาณ 3 ล้านคนหรือร้อยละ 20 ของผู้ชายวัยแรงงาน ประชากรเหล่านี้คือ ประชากรที่ “ไม่เป็นกำลังแรงงาน” ด้วยความสมัครใจคือ ไม่ประสงค์จะทำงาน ด้วยเหตุผลที่อ้างคือ ต้องเรียนหนังสือ ซึ่งผู้หญิงที่ระบุเหตุผลข้อนี้มีร้อยละ 13.1 ของผู้หญิงวัยแรงงานทั้งหมด ส่วนผู้ชายมีสัดส่วนมากกว่าเล็กน้อยคือ ร้อยละ 14.9 เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ เป็นเพราะยังเด็กเกินไปหรือชราเกินไป หรือเหตุผลที่สุดวิสัยจะไปทำงานได้เช่น เจ็บป่วยเรื้อรังหรือพิการ รวมทั้งผู้ไม่สมัครใจทำงาน ผู้หญิงที่ระบุเหตุผลดังกล่าวรวมกันมีร้อยละ 6.7 ส่วนผู้ชายมีร้อยละ 5.1 ของหญิงและชายวัยแรงงานทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่าหญิงและชายที่ไม่เป็นกำลังแรงงานเพราะเหตุผลข้างต้นมีสัดส่วนไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก ความแตกต่างที่เห็นชัดคือ ผู้หญิงวัยแรงงานจำนวน 1.3 ล้านคน (ร้อยละ 8.7) ไม่เป็นกำลังแรงงานเพราะต้องทำงานบ้าน ในขณะที่มีผู้ชายวัยแรงงานเพียงประมาณ 5 หมื่นคนที่ระบุเหตุผลข้อนี้

สำหรับในฤดูแล้ง เนื่องจากมีประชากรจำนวนหนึ่งถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงฤดูกาลทำให้ต้องออกจากกำลังแรงงานมาเข้าอยู่ในกลุ่มผู้ไม่เป็นกำลังแรงงาน อันทำให้สัดส่วนของนักเรียนและผู้ไม่ประสงค์จะเป็นกำลังแรงงานด้วยเหตุผลอื่น ๆ สูงขึ้น ทั้งหญิงวัยแรงงานและชายวัยแรงงาน และที่น่าสังเกตคือผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.7 ของหญิงวัยแรงงานทั้งหมดในฤดูฝน เป็นร้อยละ 13.1 ในฤดูแล้งเท่ากับว่าผู้หญิงเหล่านี้เมื่อมีอุปสงค์แรงงาน ก็จะเข้าไปในกำลังแรงงานเพื่อทำงาน แต่เมื่ออุปสงค์แรงงานลดลงผู้หญิงเหล่านี้ก็ออกจากกำลังแรงงานมาอยู่บ้าน และทำงานบ้าน

ตารางที่ 1. สถานภาพแรงงานของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไปในเขตชนบท จำแนกตามเพศ ปี พ.ศ. 2526

สถานภาพแรงงาน	การสำรวจรอบดูแล้ว ¹				การสำรวจรอบดูใหม่ ²			
	จำนวน (พันคน)		ร้อยละ		จำนวน (พันคน)		ร้อยละ	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
เป็นกำลังแรงงาน*	9,520.5	11,429.3	64.8	77.5	10,611.0	11,859.9	71.5	79.7
- มีงานทำ	7,267.7	10,205.8			10,325.1	11,615.3		
- ไม่มีงานทำ	889.1	664.6			251.9	228.0		
- รอดฤดูกาล	1,363.7	558.9			34.0	16.6		
ไม่เป็นกำลังแรงงาน*	5,176.4	3,319.0	35.2	22.5	4,219.6	3,025.2	28.4	20.3
- ทำงานบ้าน	1,934.7	38.3	13.2	0.3	1,287.2	50.7	8.7	0.3
- เรียนหนังสือ	2,147.0	2,490.4	14.6	16.9	1,937.5	2,215.3	13.1	14.9
- เด็ก คนชรา คนพิการ	1,094.7	790.3	7.4	5.4	994.9	759.2	6.7	5.1
เจ็บป่วย ไม่ประสงค์จะทำงาน และอื่น ๆ								
รวมประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป*	14,696.9	14,748.3	100.0	100.0	14,830.6	14,885.1	100.0	100.0

แหล่งข้อมูล: 1. สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลการสำรวจแรงงาน ทัวราชอาณาจักร (รอบที่ 1) มกราคม-
มีนาคม พ.ศ. 2526, ตารางที่ 1

2. สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลการสำรวจแรงงาน ทัวราชอาณาจักร (รอบที่ 2) มกราคม-
มีนาคม พ.ศ. 2526, ตารางที่ 1

หมายเหตุ: * ยอดรวมนี้อาจแตกต่างไปจากที่ปรากฏในรายงานผลการสำรวจแรงงาน เนื่องมาจากการปรับให้ตรง
กับผลบวกของข้อมูลในตาราง

4. การมีงานทำ การว่างงาน และการว่างงานตามฤดูกาลของผู้หญิงชนบท

สำหรับอัตราการมีงานทำหรือการว่างงาน ฐานที่ใช้ในการคำนวณคือประชากรที่เป็นกำลังแรงงานเท่านั้น เพื่อที่จะทราบว่า ประชากรที่เข้ามาเป็นกำลังแรงงานนั้นมีงานทำหรือไม่มีงานทำ หรือต้องหยุดงาน เพราะรอฤดูกาลที่เหมาะสมเป็นสัดส่วนเท่าใด

ตารางที่ 2. อัตราส่วนร้อยละของสถานภาพการมีงานทำของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่เป็นกำลังแรงงานในเขตชนบท จำแนกตามเพศ ปี พ.ศ. 2528

การมีงานทำ	การสำรวจรอบฤดูแล้ง		การสำรวจรอบฤดูฝน	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
มีงานทำ	76.4	89.2	97.3	97.9
ไม่มีงานทำ	9.3	5.8	2.4	2.0
รอฤดูกาล	14.3	5.0	0.3	0.1
รวมอัตราส่วน	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนผู้เป็นกำลังแรงงาน (พันคน)	9,520.5	11,429.3	10,611.0	11,859.9

แหล่งข้อมูล: คำนวณจากตารางที่ 1

ในฤดูฝน ผู้หญิงชนบทเป็นกำลังแรงงานทั้งหมด 10.6 ล้านคน ในจำนวนนี้ร้อยละ 97.3 มีงานทำที่ไม่มีการมีงานทำมีประมาณ 2.5 แสนคน หรือร้อยละ 2.4 ที่รอฤดูกาลมี 34,000 คน หรือร้อยละ 0.3 สถานการณ์การมีงานทำของผู้ชายชนบทปรากฏในตารางที่ 2 ว่าไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก นั่นคือเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97.9) มีงานทำ ร้อยละ 2.0 ว่างงาน และที่รอฤดูกาลเพียงร้อยละ .1

สภาพการมีงานทำอย่างเต็มที่ในฤดูฝนเปลี่ยนแปลงไปเมื่อถึงฤดูแล้ง จำนวนกำลังแรงงานและอัตราส่วนของผู้ที่มีงานทำทั้งชายและหญิงลดลงอย่างมากในฤดูแล้ง ผู้หญิงประสบปัญหาการว่างงานตามฤดูกาลมากกว่าผู้ชาย พิจารณาจากข้อมูล 2 ประการ ประการแรกคือการว่างงานโดยเปิดเผย คือการไม่มีงานทำ ในฤดูฝนกำลังแรงงานหญิงและชายที่ว่างงานมีประมาณร้อยละ 2 เท่า ๆ กัน แต่ในฤดูแล้งกำลังแรงงานผู้หญิงว่างงานร้อยละ 9 ในขณะที่กำลังแรงงานผู้ชายว่างงานร้อยละ 6 ประการที่สองคือ การว่างงานตามฤดูกาล ร้อยละ 14 ของกำลังแรงงานผู้หญิงในฤดูแล้ง เป็นแรงงานที่รอฤดูกาลเพาะปลูก เปรียบเทียบกับร้อยละ 5 ของกำลังแรงงานผู้ชาย ฉะนั้นเมื่อรวมการว่างงานทั้งสองประเภทเข้าด้วยกันและถือว่าเป็นผู้ว่างงานตามฤดูกาล จะกล่าวได้ว่ามีผู้หญิงในชนบทที่ไม่มีงานทำในฤดูแล้งถึง 2.25 ล้านคนหรือ ประมาณ 1 ใน 4 ของกำลังแรงงานผู้หญิงในฤดูแล้งทั้งหมด ในขณะที่มีผู้ชายที่ไม่มีงานทำเพียง 1.22 ล้านคน หรือ 1 ใน 10 ของกำลังแรงงานผู้ชายในช่วงเวลาเดียวกัน

5. การเพิ่มขึ้นและลดลงของสถานภาพแรงงานผู้หญิงในชนบทในฤดูแล้ง

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนที่เพิ่มขึ้นและลดลงของประชากรวัยแรงงานที่มีสถานภาพแรงงานต่าง ๆ กัน ทั้งของผู้หญิงและผู้ชายในเขตชนบท ข้อมูลในตารางนี้เป็นข้อมูลที่คำนวณจากการปรับตัวเลข การที่

ต้องปรับตัวเลขเพราะว่าข้อมูลจากการสำรวจแรงงานในรอบฤดูฝนและรอบฤดูแล้งเป็นข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน ดังนั้นถ้าจะเปรียบเทียบว่าจำนวนเพิ่มขึ้นหรือลดลงเท่าใดจึงต้องปรับให้ข้อมูลมีฐานเดียวกัน ในที่นี้ใช้โครงสร้างของสถานภาพแรงงานในฤดูฝนเป็นมาตรฐาน โดยสมมติว่าถ้ากำลังแรงงานในฤดูแล้งมีโครงสร้างของสถานภาพแรงงานเหมือนในฤดูฝน ประชากรที่มีสถานภาพแรงงานต่าง ๆ จะเพิ่มขึ้นหรือลดลงในฤดูแล้งเป็นจำนวนเท่าใด

มีผู้หญิง 2.96 ล้านคนที่เคยมีงานทำในฤดูฝนต้องว่างงานในฤดูแล้ง ในจำนวนนี้ประมาณ 1.0 ล้านคนออกไปจากกำลังแรงงานโดยเปลี่ยนสถานภาพไปเป็นผู้ไม่เป็นกำลังแรงงานอีกประมาณ 1.9 ล้านคน เปลี่ยนสถานภาพเป็นผู้ไม่มีงานทำ (ว่างงานเปิดเผย) 6.4 แสนคน และเป็นผู้ออกฤดูกาล 1.3 ล้านคน

ตารางที่ 3. การเปลี่ยนสถานภาพการทำงานของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไปในเขตชนบท จำแนกตามเพศ ปี พ.ศ. 2526

สถานภาพแรงงาน	(1)		(2)		(3)	
	จำนวนประชากรจากการสำรวจ		จำนวนประชากรจากการปรับ		ความแตกต่าง	
	Actual		Standardized		(2) - (1)	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
เป็นกำลังแรงงาน	9,520.5	11,429.3	10,515.3	11,750.9	-994.8	-321.6
- มีงานทำ	7,267.7	10,205.8	10,232.0	11,508.6	-2,964.3	-1,302.8
- ไม่มีงานทำ	889.1	664.6	249.6	225.9	+639.5	+438.7
- รอคู้กาล	1,363.7	558.9	33.7	16.4	+1,330.0	+542.5
ไม่เป็นกำลังแรงงาน	5,176.4	3,139.0	4,181.6	2,997.4	+994.8	+321.6
- ทำงานบ้าน	1,934.7	38.3	1,275.6	50.2	+659.1	-11.9
- เรียนหนังสือ	2,147.0	2,490.4	1,290.1	2,195.0	+227.0	+295.4
- ยังเด็ก ชรา พิการ	1,094.7	790.3	985.9	752.2	+108.8	+38.1
เจ็บป่วย ไม่ประสงค์ จะทำงาน และอื่น ๆ						
รวมประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป	14,696.9	14,748.3	14,696.9	14,748.3		

แหล่งข้อมูล: การสำรวจแรงงาน ปี พ.ศ. 2526 รอบที่ 1 และรอบที่ 2

หมายเหตุ : (1) ประชากรวัยแรงงานที่ได้จากการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร รอบที่ 1 (มกราคม-มีนาคม) 2526

(2) ประชากรวัยแรงงานจากการปรับ โดยมีข้อสมมุติว่า ประชากรที่สำรวจในรอบที่ 1 (มกราคม-มีนาคม) 2526 ซึ่งเป็นรอบฤดูแล้ง กระจายตัวด้านสถานภาพแรงงานเหมือนกับประชากรที่สำรวจในรอบที่ 2 (กรกฎาคม-กันยายน) 2526 ซึ่งเป็นรอบฤดูฝน

(3) ผลต่างของประชากรวัยแรงงานที่ปรับแล้ว (Standardized) และประชากรวัยแรงงานที่สำรวจได้ (Actual)

- ตัวเลขที่มีค่าเป็น + (บวก) หมายถึง จำนวนที่ได้จากการสำรวจมากกว่าจำนวนที่ประมาณ นั่นคือ ในฤดูแล้งมีประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้นในสถานภาพแรงงานนั้น ๆ
- ตัวเลขที่มีค่าเป็น - (ลบ) หมายถึง จำนวนที่ได้จากการสำรวจน้อยกว่าจำนวนที่ประมาณ นั่นคือ ในฤดูแล้งมีประชากรวัยแรงงานน้อยลงในสถานภาพแรงงานนั้น ๆ

ผู้หญิง 1 ล้านคนที่ออกไปจากกำลังแรงงานรายงานว่า ออกไปเป็นแม่บ้านทำงานบ้านอย่างเดียว 6.6 แสนคน ไปเรียนหนังสือ 2.3 แสนคน และส่วนที่เหลือ 1.1 แสนคน ให้เหตุผลอื่น ๆ (ซึ่งน่าจะเป็นเหตุผลเดียวคือไม่ประสงค์จะทำงาน ไม่น่าจะเป็นเพราะยังเด็กหรือชรา หรือเจ็บป่วย หรือพิการ)

เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายพบว่า ผู้ชายเพียง 1.3 ล้านคนที่เคยมีงานทำในฤดูฝนต้องว่างงานในฤดูแล้ง ในจำนวนนี้ประมาณ 3.2 แสนคนออกจากกำลังแรงงานไปและส่วนใหญ่ไปเรียนหนังสือคือเกือบ 3 แสนคน (คาดคะเนว่าน่าจะเป็นการเรียนในภาคฤดูร้อนซึ่งมีลักษณะเป็นหลักสูตรระยะสั้น หรือการอบรม ฝึกอาชีพ เป็นต้น) อีกประมาณ 1 ล้านคนที่ไม่ออกจากกำลังแรงงานนั้น 4.4 แสนคน มีสถานภาพเป็นผู้ว่างงาน และ 5.4 แสนคน มีสถานภาพเป็นผู้รอฤดูกาล

มีข้อสังเกตประการหนึ่งที่น่าจะกล่าวถึงไว้ในโอกาสนี้ คือ จำนวนแม่บ้าน 6.6 แสนคนที่เพิ่มขึ้นในฤดูแล้งเป็นจำนวนที่มากจนน่าพิจารณา การมีสถานภาพแรงงานเป็น “แม่บ้าน” ทำให้ตีความว่าบุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับผลกระทบของการว่างงานตามฤดูกาล เพราะการมีสถานภาพเป็นแม่บ้านตามคำนิยามของการสำรวจแรงงาน¹ คือ “ผู้ไม่พร้อมที่จะทำงาน” เพราะ “ต้องทำงานบ้าน” เพราะฉะนั้นถึงจะมีงานให้ทำคนเหล่านี้ก็จะปฏิเสธว่าไม่ประสงค์ที่จะทำ (เพราะถ้าประสงค์ที่จะทำแต่เป็นเพราะไม่มีงานให้ทำจะถูกจัดในกลุ่มผู้ว่างงานหรือผู้รอฤดูกาล) มีความน่าเชื่อถือได้ค่อนข้างน้อยกว่าผู้หญิงในเขตชนบทที่ต้องทำงานบ้านจนไม่อาจหรือ ไม่ประสงค์ที่จะออกไปทำงานเชิงเศรษฐกิจใด ๆ จะมีจำนวนในฤดูแล้งมากกว่าในฤดูฝนถึง 6.6 แสนคน เว้นไว้แต่ว่าจะมีหลักฐานที่แน่ชัดว่า งานบ้านในฤดูแล้งนั้นมีปริมาณมากกว่าในฤดูฝน

ข้อเท็จจริงในกรณีนี้น่าจะเป็นดังนี้ ในสัปดาห์แห่งการสำรวจ ผู้หญิง 6.6 แสนคน นี้ไม่ได้ทำงานเชิงเศรษฐกิจใด ๆ เลย แม้แต่ 1 ชั่วโมง² ทำแต่งงานบ้านอย่างเดียว และเมื่อไม่ได้รับคำถามที่มีความหมายว่าถ้ามีงาน³ ให้ทำจะออกไปทำหรือไม่ ผู้หญิงเหล่านี้ก็จะถูกจัดสถานภาพแรงงานเป็นผู้ทำงานบ้านทันที แต่ถ้าได้รับคำถามดังกล่าว คำตอบน่าจะเป็นในทางตอบรับว่าทำ

ดังนั้น ผู้หญิงประมาณครึ่งล้านกว่าคนที่กล่าวแล้ว น่าจะเป็นกำลังแรงงานที่มีสถานภาพเป็นผู้ไม่มีงานจะทำ (ไม่ได้ทำงานแม้แต่ชั่วโมงเดียวในสัปดาห์แห่งการสำรวจ) และไม่ได้ออกหางานทำแต่พร้อมที่จะทำงานถ้ามีงาน หรืออาจเป็นกำลังแรงงานที่รอฤดูกาล ในช่วงฤดูแล้งของปี พ.ศ.2526 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง แรงงานเหล่านี้ควรจะถูกรวมในกลุ่ม “ผู้เป็นกำลังแรงงาน” แต่ต้องว่างงานตามฤดูกาลนั่นเอง ซึ่งถ้าเป็นดังนี้ สัดส่วนของกำลังแรงงานผู้หญิงที่ไม่มีงานทำในฤดูแล้ง จึงน่าจะสูงกว่าร้อยละ 23.6 ของกำลังแรงงานผู้หญิงทั้งหมด (ดังที่พบในตารางที่ 2) ถ้าปรับข้อมูลโดยจัดประเภทใหม่ ให้แม่บ้าน 6.6 แสนคนนี้เป็นกำลังแรงงานที่ไม่มีงานทำหรือรอฤดูกาล บวกเข้ากับผู้หญิงที่ไม่มีงานทำจำนวน 8.9 แสนคน และผู้หญิงที่รอฤดูกาลจำนวน 1.4 ล้านคนที่พบจากการสำรวจ (ตารางที่ 1) สัดส่วนของกำลังแรงงานผู้หญิงชนบทที่ไม่มีงานทำในฤดูแล้งน่าจะเป็นร้อยละ 28.6

¹ คำนิยาม “ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน” ในการสำรวจแรงงาน ปี 2526 คือ ผู้ที่ไม่ทำงานและไม่พร้อมที่จะทำงาน เนื่องจากเป็นผู้ที่ 1. ทำงานบ้าน 2. เรียนหนังสือ 3. ยังเด็กเกินไป (อายุน้อยกว่า 15 ปี) หรือชรามาก (อายุเกิน 60 ปี) 4. พิการหรือเจ็บป่วย 5. ไม่สมัครใจทำงาน 6. ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ผลกำไร ส่วนแบ่งหรือสิ่งตอบแทนอื่น ๆ ให้แก่บุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน 7. ทำงานให้กับองค์กรหรือสถาบันการกุศลต่าง ๆ โดยไม่ได้รับค่าจ้าง ผลกำไร ส่วนแบ่งหรือสิ่งตอบแทนอย่างใด 8. ไม่พร้อมที่จะทำงาน

² ถ้าทำงานแม้แต่เพียง 1 ชั่วโมง ไม่ว่าจะทำงานโดยได้ค่าตอบแทนหรือทำงานในฐานะผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว จะถูกจัดว่าเป็น “ผู้มีงานทำ”ทันที ตามคำนิยามของการสำรวจแรงงาน ปี พ.ศ.2526 ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

³ “งาน” หมายความว่างานที่ทำแล้วได้รับค่าตอบแทนทั้งเงินและสิ่งของ หรืองานในไร่นาหรือธุรกิจที่ทำโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน

6. อาชีพและการเปลี่ยนอาชีพตามฤดูกาลของผู้หญิงชนบท

ผู้หญิงชนบทที่มีงานทำจำนวนประมาณ 10.3 ล้านคน ในฤดูฝนและ 7.3 ล้านคนในฤดูแล้งมีอาชีพอะไรบ้าง และเมื่อเปลี่ยนฤดูกาลผู้หญิงเหล่านี้ได้รับผลกระทบ ทำให้ต้องเปลี่ยนอาชีพหรือไม่อย่างไร ข้อมูลในตารางที่ 4 แสดงโครงสร้างด้านอาชีพของผู้หญิงและผู้ชาย สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือ ส่วนใหญ่ของผู้มีงานทำทั้งหญิงและชายทำงานเกษตรทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง และสิ่งที่แตกต่างกันคือ ผู้ชายที่มีอาชีพด้านการขนส่ง การคมนาคม เป็นช่างหรือทำงานเกี่ยวกับการผลิต และเป็นกรรมกร มีสัดส่วนสูงกว่าผู้หญิงที่ประกอบอาชีพเหล่านี้ ในขณะที่ผู้หญิงที่ทำงานเกี่ยวกับการค้ามีสัดส่วนสูงกว่าผู้ชาย ที่น่าสนใจคือผู้หญิงที่ทำงานใช้วิชาชีพ วิชาการ หรือผู้มีอาชีพบริหาร ธุรกิจจัดการและงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาชีพเสมียนมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย

จากตารางที่ 4 จะเห็นการเปลี่ยนโครงสร้างอาชีพตามฤดูกาลของผู้มีงานทำทั้งหญิงและชาย กล่าวคือในฤดูแล้งสัดส่วนของผู้มีงานทำที่มีอาชีพเกษตรลดลง ในฤดูฝนผู้หญิงที่เป็นเกษตรกรมีร้อยละ 80.3 และผู้ชายร้อยละ 77.3 แต่ในฤดูแล้งลดลงเป็นร้อยละ 65.5 และร้อยละ 64.6 ตามลำดับ ในทางตรงกันข้ามในฤดูแล้งทั้งหญิงและชายมีสัดส่วนของผู้มีอาชีพการค้า ช่าง ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกรสูงกว่าในฤดูฝน แสดงว่าทั้งหญิงและชายจำนวนหนึ่งเปลี่ยนอาชีพทำการเกษตรในฤดูฝนเป็นอาชีพการค้า และการผลิตในฤดูแล้ง จำนวนแรงงานทั้งหญิงและชายที่ต้องเปลี่ยนอาชีพแสดงไว้ในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนแรงงานที่มีงานทำอาชีพต่าง ๆ ที่ต้องเปลี่ยนอาชีพในฤดูแล้ง ข้อมูลในตารางนี้เป็นการปรับโครงสร้างอาชีพของผู้มีงานทำในฤดูแล้งให้มีลักษณะเหมือนโครงสร้างอาชีพของผู้มีงานทำในฤดูฝน ภายใต้ข้อสมมติว่า ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลใด ๆ ที่กระทบต่ออุปสงค์แรงงานผู้มีงานทำในฤดูแล้งจะมีจำนวนและการกระจายตัวในอาชีพต่าง ๆ ดังปรากฏในคอลัมน์ที่ 2 การปรับเช่นนี้เป็นเพราะว่าข้อมูลจากการสำรวจทั้งสองรอบไม่ได้ใช้ตัวอย่างกลุ่มเดียวกัน คอลัมน์ที่ 3 เป็นผลลบของคอลัมน์ที่ 1 (จำนวนผู้มีงานทำตามอาชีพต่าง ๆ ที่สำรวจได้) และคอลัมน์ที่ 2 (จำนวนผู้มีงานทำตามอาชีพต่าง ๆ ที่ประมาณได้ภายใต้ข้อสมมติดังกล่าว) ผลลัพธ์คือ จำนวนแรงงานที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงในอาชีพต่าง ๆ

โดยย่อรวมแล้วผู้หญิงถูกระทบจากการเปลี่ยนแปลงความต้องการแรงงานตามฤดูกาลมีมากกว่าผู้ชาย เพราะมีผู้หญิงที่ต้องออกจากตลาดแรงงาน (ไม่มีงานทำในฤดูแล้ง) ถึงประมาณ 2.9 ล้านคน ในขณะที่ผู้ชายมีเพียง 1.4 ล้านคนเท่านั้น ผู้หญิงที่เป็นเกษตรกรได้รับผลกระทบมากกว่าผู้หญิงอาชีพอื่นคือมีจำนวนผู้ต้องถอนตัวออกจากอาชีพเกษตรกรในฤดูแล้งถึง 3.5 ล้านคน แต่ผู้ชายเกษตรกรมีเพียง 2.3 ล้านคน อีกอาชีพหนึ่งที่พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนในทางลบ คืออาชีพเสมียน กล่าวคือ ผู้หญิงอาชีพเสมียนที่ต้องถอนตัวจากอาชีพนี้ในฤดูแล้ง 16,700 คน ผู้ชาย 5,500 คน ผู้ชายที่มีอาชีพที่ใช้วิชาชีพวิชาการจำนวน 22,100 และที่มีอาชีพบริการ การกีฬาและการเล่นจำนวน 8,900 คน ต้องออกจากอาชีพดังกล่าวในฤดูแล้ง

กล่าวโดยสรุป ผู้หญิงที่มีงานทำในฤดูฝนจำนวนประมาณ 3.5 ล้านคน ไม่สามารถทำงานในอาชีพเดิมได้ในฤดูแล้ง ในจำนวนนี้ 5.1 แสนคนเท่านั้นที่สามารถหางานอื่นทำได้ อีก 2.96 ล้านคนต้องกลายเป็นผู้ไม่มีงานทำ หรือเป็นพวกรอฤดูกาล หรือต้องออกจากกำลังแรงงานไป (ดูตารางที่ 3) สำหรับผู้ชายที่ต้องออกจากอาชีพเดิมในฤดูแล้งมีจำนวน 2.3 ล้านคน ในจำนวนนี้เพียง 1.0 ล้านคนเท่านั้นที่หางาน

ตารางที่ 4. อาชีพของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไปที่มีงานทำในเขตชนบท จำแนกตามเพศ ปี พ.ศ. 2526

อาชีพ	การสำรวจรอบฤดูแล้ง				การสำรวจรอบฤดูฝน			
	จำนวน (พันคน)		อัตราส่วน		จำนวน (พันคน)		อัตราส่วน	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
- ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	256.7	312.8	3.5	3.1	257.8	338.0	2.5	2.9
- ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ธุรกิจและจัดดำเนินการ	20.9	167.6	0.3	1.6	15.5	116.8	0.2	1.0
- ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเสมือน	76.4	120.6	1.0	1.2	94.0	127.3	0.9	1.1
- ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการค้า	964.1	575.3	13.3	5.6	854.5	455.9	8.3	3.9
- เกษตรกร ชาวประมง ผู้ค้าสัตว์ คนตัด กานช้กลาไม้ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	4,757.4	6,584.2	65.5	64.6	8,288.2	8,973.1	80.3	77.3
- ผู้ปฏิบัติงานเหมืองแร่ ผู้ต่อเย็บ ยีน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	17.9	442.4	0.2	4.3	16.1	349.6	0.2	3.0
- ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการขนส่ง และการคมนาคม	1,008.4	1,773.4	13.9	17.4	631.4	1,014.5	6.1	8.7
- ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและบริการ	165.6	228.6	2.3	2.2	157.1	239.6	1.5	2.1
- ผู้ปฏิบัติงานบริการ การกีฬา และการ เต้นต่าง ๆ	7,267.4	10,204.9*	100.0	100.0	10,324.6	11,614.8	100.0	100.0
รวมทุกอาชีพ**								

แหล่งข้อมูล : รายงานผลการสำรวจแรงงาน ที่ว่าราชการรอบที่ 1 และรอบที่ 2 พ.ศ. 2526 ตารางที่ 5

หมายเหตุ : *ไม่รวมคนงานที่ไม่ได้แยกไว้ในหมวดอาชีพอื่น จำนวน .6 (พันคน) ด้วย

**ปรับให้เท่ากับผลรวมของข้อมูลภายในตาราง

ตารางที่ 5. การเปลี่ยนอาชีพของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไปที่มีงานทำในเขตชนบท จำแนกตามเพศ ปี พ.ศ. 2526

อาชีพ	(1)		(2)		(3)	
	จำนวนประชากรจากการสำรวจ Actual		จำนวนประชากรจากการปรับ Standardized		ความแตกต่าง	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
- ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	256.7	312.8	255.5	334.9	+1.2	-22.1
- ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ธุรกิจและจัดดำเนินการ	20.9	167.6	15.4	115.7	+5.5	+51.9
- ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเสมียน	76.4	120.6	93.1	126.1	-16.7	-5.5
- ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการค้า	964.1	575.3	846.7	451.7	+117.4	+123.6
- เกษตรกร ชาวประมง ผู้ล่าสัตว์ คนตัดกานซักลากไม้ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกัน ผู้ทำงานเหมืองแร่ ผู้ต๋อยย้อยหินและปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกัน	4,757.4	6,584.2	8,223.0	8,891.0	-3,465.6	-2,306.8
- ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการขนส่งและการคมนาคม	17.9	442.4	16.0	346.4	+1.9	+96.0
- ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกร	1,008.4	1,773.4	625.7	1,005.2	+382.7	+768.2
- ผู้ปฏิบัติงานบริการ การกีฬา และการเล่นต่าง ๆ	165.6	228.5	155.7	237.4	+9.9	-8.9
รวมทุกอาชีพ	7,267.4	10,204.8	10,231.1	11,508.4	-2,963.7	-1,303.6

แหล่งข้อมูล : การสำรวจแรงงาน ปี พ.ศ. 2526 รอบที่ 1 และรอบที่ 2

หมายเหตุ : (1) ประชากรที่มีงานทำที่ได้จากการสำรวจแรงงาน ที่ราชอาณาจักรรอบที่ 1 (มกราคม-มีนาคม) 2526

(2) ประชากรที่มีงานทำจากการปรับ โดยมีข้อสมมุติว่าประชากรที่สำรวจในรอบที่ 1 (มกราคม-มีนาคม) 2526 ซึ่งเป็นรอบฤดูแล้ง กระจายตัวด้านอาชีพเหมือนกับที่ประชากรที่สำรวจในรอบที่ 2 (กรกฎาคม-กันยายน) 2526 ซึ่งเป็นรอบฤดูฝน

(3) ผลต่างของประชากรมีงานทำที่ปรับ (Standardized) และประชากรมีงานทำที่สำรวจได้ (Actual)

- ตัวเลขที่มีค่าเป็น + (บวก) หมายถึงจำนวนที่ได้จากการสำรวจมากกว่าจำนวนที่ประมาณ นั่นคือ ในฤดูแล้งมีประชากรเพิ่มขึ้นในอาชีพนั้น ๆ
- ตัวเลขที่มีค่าเป็น - (ลบ) หมายถึงจำนวนที่ได้จากการสำรวจน้อยกว่าจำนวนที่ประมาณ นั่นคือในฤดูแล้ง มีประชากรลดลงในอาชีพนั้น ๆ

ใหม่ทำได้ อีก 1.3 ล้านคนกลายเป็นผู้ไม่มีงานทำ รอดฤดูกาล หรือออกจากกำลังแรงงานไปเช่นกัน (ตารางที่ 3) สำหรับกำลังแรงงานทั้งหญิงและชายที่สามารถหางานอื่นทำได้นั้น จากตารางที่ 5 จะเห็นว่างานอื่น ๆ ที่หาได้นั้นคือ เป็นช่างหรือปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและกรรมกรมากที่สุด รองลงไปคืออาชีพเกี่ยวกับการค้า อย่างไรก็ตาม งานเหล่านั้นเป็นงานชั่วคราวเท่านั้นเมื่อถึงฤดูฝนก็กลับมาทำการเกษตรตามเดิม¹

ส่วนกำลังแรงงานที่ไม่สามารถหางานใด ๆ ทำได้ในฤดูแล้ง เมื่อถึงรอบการสำรวจแรงงานฤดูแล้งส่วนหนึ่งจะมีสถานภาพเป็นผู้ว่างงาน และผู้รอดฤดูกาลที่เหมาะสม อีกส่วนหนึ่ง (โดยเฉพาะผู้หญิง) ออกจากกำลังแรงงานไปเป็นแม่บ้าน ดังข้อมูลในตารางที่ 2 ซึ่งพบว่าผู้หญิงที่มีสถานภาพเป็นผู้ทำงานบ้านเพิ่มมากขึ้นอย่างผิดสังเกตในฤดูแล้ง คือเพิ่มถึง 6.6 แสนคน

7. ชังโง่งทำงานและการทำงานต่ำกว่าระดับด้านชั่วโมงทำงานของผู้หญิงชนบท

ในจำนวนผู้หญิงชนบท 10.3 ล้านคนที่มียานทำในฤดูฝน พ.ศ.2526 6.5 ล้านคน หรือเกือบ 2 ใน 3 ทำงานสัปดาห์ละ 50 ชั่วโมงขึ้นไป (ตารางที่ 6) นับว่าเป็นการใช้เวลาในการทำงานมากพอสมควร ผู้หญิงส่วนที่เหลืออีก 1 ใน 3 ถึงแม้จะทำงานน้อยกว่าสัปดาห์ละ 50 ชั่วโมง แต่ก็นับว่ายังใช้เวลาทำงานค่อนข้างมาก คือ 2.1 ล้านคน (ร้อยละ 21) ทำงาน 40-49 ชั่วโมง ประมาณ 1 ล้านคน (ร้อยละ 9.6) ทำงาน 30-39 ชั่วโมง และประมาณ 6 แสนคน (ร้อยละ 6.5) ที่ทำงานน้อยกว่า 30 ชั่วโมง ผู้หญิงในฤดูแล้งทำงานเบาบางเมื่อเทียบกับในฤดูฝน นั่นคือผู้หญิงที่ทำงานสัปดาห์ละ 50 ชั่วโมงขึ้นไปมีอัตราส่วนน้อยลงบ้าง คือประมาณครึ่งหนึ่งของผู้หญิงที่มียานทำทั้งหมด และในขณะที่เดียวกันผู้ทำงานสัปดาห์ละ 40-49 ชั่วโมง (ถึงแม้จะจำนวนน้อยลง อันเนื่องมาจากจำนวนรวมผู้มียานทำน้อยลง) มีสัดส่วนสูงขึ้น คือจากร้อยละ 21 ในฤดูฝน เป็นประมาณร้อยละ 24 ในฤดูแล้ง

การใช้เวลาของผู้ชายในชนบท พบในตารางที่ 6 เช่นกันว่า เวลาที่ผู้ชายใช้ในการทำงานพอ ๆ กันกับของผู้หญิง เพราะว่าสัดส่วนของผู้ชายที่ทำงานในจำนวนชั่วโมงต่าง ๆ เป็นสัดส่วนที่คล้ายคลึงกับของผู้หญิง ความคล้ายคลึงของการใช้เวลางานระหว่างผู้หญิงและผู้ชายปรากฏในฤดูฝนมากกว่าในฤดูแล้ง ซึ่งพบว่าแตกต่างกันไปบ้าง คือผู้ชายทำงานมากกว่าผู้หญิง เพราะสัดส่วนของผู้ชายที่ทำงานสัปดาห์ละ 50 ชั่วโมงขึ้นไปมีร้อยละ 61.9 ในขณะที่ผู้หญิงร้อยละ 52.0 เท่านั้น ที่ทำงานโดยใช้เวลาเท่ากัน

สำหรับการทำงานต่ำกว่าระดับซึ่งหมายถึง การทำงานโดยใช้เวลาน้อยกว่าเวลาที่กำหนดไว้ว่าเป็นเวลาทำงานปกติ ในที่นี้ใช้ค่านิยมของการสำรวจแรงงาน ปี พ.ศ.2525 คือ ต่ำกว่า 20 ชั่วโมงสำหรับผู้ทำงานให้แก่ครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หรืออีกชื่อหนึ่ง คือผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว และต่ำกว่า 35 ชั่วโมงสำหรับผู้ทำงานในสถานภาพอื่น (ดูตารางที่ 7)

ในฤดูฝน ผู้หญิงในชนบทประมาณ 2.2 แสนคน ทำงานต่ำกว่าระดับเมื่อวัดตามนิยามที่กล่าวข้างต้น ส่วนผู้ชายมีจำนวนประมาณ 2.7 แสนคน จำนวนผู้หญิงและผู้ชายที่ทำงานต่ำกว่าระดับนี้เมื่อคิดเป็นอัตราส่วนจากผู้มีงานทำทั้งหมดในแต่ละเพศแล้วพบว่า เกือบจะเท่ากันคือ ผู้หญิงร้อยละ 2.1 ผู้ชาย 2.4 ถึงแม้ว่าผู้หญิงที่เป็นผู้ช่วยธุรกิจของครัวเรือนที่ทำงานต่ำกว่าระดับซึ่งมีจำนวน 29,300 คนจะมากกว่าผู้ชาย

¹ ตัวอย่างเช่น รายงานผลการสำรวจแรงงาน รอบที่ 2 ฤดูฝนปี พ.ศ.2525 เกษตรกรหญิงมี 8,231,900 คน รอบที่ 1 ฤดูแล้งปี พ.ศ.2526 มี 4,757,400 คน และในรอบที่ 2 ฤดูฝนปี พ.ศ.2526 เพิ่มขึ้นเป็น 8,298,200 คน จำนวนใกล้เคียงกับในฤดูฝน พ.ศ.2525

ช่วยธุรกิจของครัวเรือนที่ทำงานต่ำกว่าระดับเช่นกัน ซึ่งมีจำนวน 14,700 คน แต่เมื่อคิดเป็นสัดส่วนต่อผู้หญิง และผู้ชายที่ทำธุรกิจของครัวเรือนทั้งหมดก็เป็นสัดส่วนเท่ากันคือ ประมาณร้อยละ 0.4

สำหรับการทำงานต่ำกว่าระดับในฤดูแล้ง ข้อมูลในตารางที่ 7 แสดงว่าผู้หญิงทำงานต่ำกว่าระดับมากกว่าผู้ชายอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ มีผู้หญิงทำงานต่ำกว่าระดับ 4.9 แสนคน และผู้ชาย 3.4 แสนคน คิดเป็นสัดส่วนต่อหญิงและชายที่มีงานทำทั้งหมดร้อยละ 6.7 และ 3.4 ตามลำดับ ผู้หญิงทำงานต่ำกว่าระดับมากกว่าผู้ชาย ไม่ว่าผู้หญิงจะมีสถานภาพทำงานอย่างไร ก็เป็นผู้ช่วยธุรกิจในครัวเรือน หรือทำงานสถานภาพอื่น ๆ คือ เป็นนายจ้างหรือลูกจ้างก็ตาม

สรุปได้ว่า ในฤดูฝน แรงงานผู้หญิงและผู้ชายใช้เวลาทำงานพอ ๆ กัน แม้ผู้ที่ทำงานต่ำกว่าระดับก็มีสัดส่วนเท่า ๆ กัน แต่ในฤดูแล้งผู้หญิงใช้เวลาทำงานน้อยกว่าผู้ชาย นั่นคือ ผู้หญิงมีการทำงานต่ำกว่าระดับในด้านชั่วโมงการทำงานมากกว่าผู้ชายนั่นเอง

ตารางที่ 6. จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่มีงานทำในเขตชนบท จำแนกตามเพศ ปี พ.ศ. 2526

จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์	หญิง		ชาย	
	จำนวน (พันคน)	ร้อยละ	จำนวน (พันคน)	ร้อยละ
ฤดูฝน พ.ศ. 2526				
ทำงานต่ำกว่า 10 ชั่วโมง	39.5	0.4	31.5	0.3
10 - 19	193.4	1.9	200.5	1.7
20 - 29	428.9	4.2	380.8	3.3
30 - 39	995.8	9.6	949.0	8.2
40 - 49	2,165.1	21.0	1,993.0	17.2
50 ชั่วโมง ขึ้นไป	6,501.8	62.9	8,060.2	69.3
รวมจำนวนผู้มีงานทำ*	10,324.5	100.0	11,615.0	100.0
ฤดูแล้ง พ.ศ. 2526				
ทำงานต่ำกว่า 10 ชั่วโมง	69.4	1.0	52.2	0.5
10 - 19	215.6	3.0	197.6	1.9
20 - 29	523.8	7.2	446.5	4.4
30 - 39	924.2	12.7	1,095.3	10.7
40 - 49	1,756.6	24.1	2,103.2	20.6
50 ชั่วโมง ขึ้นไป	3,777.9	52.0	6,310.7	61.9
รวมจำนวนผู้มีงานทำ*	7,267.5	100.0	10,205.5	100.0

แหล่งข้อมูล: รายงานผลการสำรวจแรงงาน ทัวราชอาณาจักร รอบที่ 1 และรอบที่ 2 ตารางที่ 9

หมายเหตุ : *ปรับยอดให้เท่ากับผลรวมของข้อมูลภายในตาราง

ตารางที่ 7. จำนวนประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป ที่ม้งานทำ จำแนกตามประเภทของผู้ทำงานต่าระดับ เพศ เขตชนบท ปี พ.ศ. 2526 (พันคน)

การทำงานต่าระดับ ¹	การสำรวจรอบฤดูแล้ง		การสำรวจรอบฤดูฝน	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
จำนวนผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว ที่ทำงานน้อยกว่า 20 ชั่วโมงในสัปดาห์แห่งการสำรวจ และต้องการทำงานเพิ่มขึ้น (รวมผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว)	52.8 (3,640.6)	28.9 (2,059.5)	29.3 (6,947.4)	14.7 (3,886.6)
จำนวนผู้มีสถานภาพทำงานอื่น ๆ ² ที่ไม่ใช่ผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัวที่ทำงานน้อยกว่า 35 ชั่วโมงในสัปดาห์แห่งการสำรวจ และต้องการทำงานเพิ่มขึ้น (รวมผู้ทำงานสถานภาพอื่น ๆ)	435.9 (3,627.1)	309.5 (8,146.3)	189.5 (3,377.4)	260.0 (7,728.7)
รวมผู้ทำงานต่าระดับ (รวมผู้ม้งานทำ)	488.7 (7,267.7)	338.4 (10,205.8)	218.8 (10,325.1)	274.7 (11,615.3)

แหล่งข้อมูล: รายงานผลการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร รอบที่ 1 (ฤดูแล้ง) และรอบที่ 2 (ฤดูฝน) ตารางที่ 11
หมายเหตุ : ¹ คำจำกัดความของการสำรวจแรงงาน ปี พ.ศ. 2525 ผู้ทำงานไม่เต็มทีในด้านชั่วโมงทำงาน (หรือการทำงานต่าระดับ) ได้แก่

ก) ผู้ทำงานให้แก่สมาชิกในครัวเรือนหรือในฐานะผู้ช่วยธุรกิจ โดยไม่ได้รับค่าจ้างในสัปดาห์แห่งการสำรวจ 1-19 ชั่วโมง และต้องการทำงานเพิ่มขึ้น (งานชนิดเดียวกัน)

ข) ผู้ที่ทำงานในสัปดาห์แห่งการสำรวจน้อยกว่า 35 ชั่วโมง และต้องการทำงานเพิ่มขึ้น

² สถานภาพทำงานอื่นได้แก่ นายจ้าง ลูกจ้างรัฐบาล ลูกจ้างเอกชน และผู้ทำงานส่วนตัว

8. สถานภาพทำงานของผู้หญิงชนบท

ผู้หญิง 6.9 ล้านคนหรือ 2 ใน 3 ของผู้หญิงที่ม้งานทำทั้งหมด (10.3 ล้านคน) ในชนบท ฤดูฝน ปี พ.ศ.2526 มีสถานภาพทำงานเป็นผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว (ตารางที่ 8) ผู้หญิงที่มีสถานภาพเป็นผู้ทำงานส่วนตัวมีร้อยละ 16.7 เท่านั้น ผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว หมายถึงผู้ทำงานให้ครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง งานนั้นต้องเป็นงานที่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจ คืองานเกี่ยวกับการผลิต ผู้ทำงานบ้านไม่รวมอยู่ในข้อนี้ และเจ้าของกิจการต้องเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์กัน ถ้าทำงานที่ไม่ได้ค่าจ้างให้กับผู้อื่นที่มีได้เป็นญาติหรือมีความสัมพันธ์ทางการสมรสจะไม่ถือว่าเป็นกลุ่มผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว หากแต่เป็นผู้อยู่นอกกำลังแรงงาน ส่วนผู้ชายที่มีสถานภาพเป็นผู้ช่วยธุรกิจครอบครัวมีเพียง 3.9 ล้านคน หรือร้อยละ 33.5 ของผู้ชายที่ม้งานทำทั้งหมดในขณะที่ผู้ชายที่ทำงานส่วนตัวมีถึงร้อยละ 43.8

ที่กล่าวข้างต้นนั้นเป็นสถานภาพการทำงานของผู้ม้งานทำในฤดูฝน ในฤดูแล้งการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ของทั้งหญิงและชาย คือสัดส่วนของผู้ช่วยธุรกิจครอบครัวลดลง ทั้งนี้เนื่องจากทั้งหญิงและชายที่ทำงานเกษตรกรรม (ซึ่งมักจะเป็นผู้ช่วยธุรกิจครอบครัว) มีจำนวนลดลงในฤดูแล้ง ผู้ทำงานส่วนตัวที่มีจำนวนในฤดูแล้งมากกว่าในฤดูฝน แสดงนัยให้เห็นว่าแรงงานเกษตรกรรมที่ประสบปัญหาการว่างงานตาม

ฤดูกาลได้เปลี่ยนจากการเกษตรมาทำกิจการของตนเองเป็นการชั่วคราว อาทิเช่น ค้าขาย เย็บเสื้อผ้า หรือ ช่างไม้ เป็นต้น

ตารางที่ 8. สถานภาพทำงานของแรงงานอายุ 11 ปีขึ้นไปที่มีงานทำในเขตชนบท จำแนกตามเพศ ปี พ.ศ. 2526

สถานภาพทำงาน	การสำรวจรอบฤดูแล้ง				การสำรวจรอบฤดูฝน			
	จำนวน (พันคน)		ร้อยละ		จำนวน (พันคน)		ร้อยละ	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
นายจ้าง	32.0	151.7	0.4	1.5	32.1	102.8	0.3	0.8
ลูกจ้างรัฐบาล	368.9	838.1	5.1	8.2	331.7	792.6	3.2	6.8
ลูกจ้างเอกชน	1,343.3	2,336.2	18.5	22.9	1,290.3	1,754.0	12.5	15.1
ทำงานส่วนตัว	1,882.7	4,820.2	25.9	47.2	1,723.3	5,079.2	16.7	43.8
ช่วยธุรกิจครอบครัว	3,640.6	2,059.5	50.1	20.2	6,947.4	3,886.6	67.3	33.5
รวมผู้มีงานทำ*	7,267.5	10,205.7	100.0	100.0	10,324.8	11,615.2	100.0	100.0

แหล่งข้อมูล: รายงานผลการสำรวจแรงงาน รอบที่ 1 และรอบที่ 2 พ.ศ. 2526

หมายเหตุ : *ปรับยอดให้เท่ากับผลรวมของข้อมูลในตาราง

9. บทสรุปสถานภาพแรงงานของผู้หญิงชนบท : บทเริ่มต้นของการทบทวนคำจำกัดความ

เมื่อสรุปเฉพาะสถานภาพแรงงานของผู้หญิงในชนบท รายงานฉบับนี้สะท้อนถึงภาพของแรงงานผู้หญิงในชนบทไทยที่เป็นจริงอย่างไม่ต้องสงสัย อาทิเช่น ผู้หญิงมีอัตราการเข้าเป็นกำลังแรงงานสูง สูงกว่าในประเทศอื่น ๆ ที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย แต่เมื่อเข้าไปเป็นกำลังแรงงานแล้วก็ยังเป็นแรงงานที่มีสถานภาพการทำงานต่ำคือ ส่วนใหญ่เป็นผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง นอกจากนี้ยังต้องประสบกับความผันแปรของอุปสงค์แรงงานตามฤดูกาล ทำให้ในฤดูแล้งสตรีชนบทต้องเปลี่ยนอาชีพหรือต้องออกจากกำลังแรงงาน (ไปเป็นแม่บ้าน) หรือต้องว่างงาน (ไม่มีงาน แต่พยายามหางานทำ) หรือต้องหยุดทำงานและอยู่เฉย ๆ รอคอยฤดูกาลผลิตต่อไป หรือถ้ามีงานทำก็เป็นงานที่ไม่ต้องใช้เวลาทำอย่างเต็มที่ (อันสะท้อนถึงความไม่สม่ำเสมอของรายได้) ซึ่งเรียกว่า การทำงานต่ำระดับด้านชั่วโมงทำงาน ส่วนสตรีนอกกำลังแรงงานก็มีเพียงบางส่วนที่เป็นเพราะว่าต้องเรียนหนังสือ หากแต่เป็นเพราะต้องทำงานบ้านอย่างเต็มเวลามากกว่า

เป็นที่ทราบกันดีว่า แรงงานผู้ชายก็ประสบปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นเช่นกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงแล้ว ผู้หญิงมีสภาพด้อยกว่าและมีปริมาณของปัญหามากกว่า อาทิ มีส่วนร่วมในกำลังแรงงานน้อยกว่าว่างงานมากกว่า ทำงานต่ำระดับกว่า และส่วนใหญ่มีสถานภาพทำงานเป็นเพียงผู้ช่วยธุรกิจในครอบครัวเท่านั้น ดังปรากฏในรายละเอียดของบทความฉบับนี้

ข้อมูลทั้งหมดที่เสนอมานี้เป็นที่ยืนยันสถานภาพแรงงานผู้หญิงในชนบทที่ปรากฏในข้อเขียนทั่วไป และวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนได้กำหนดไว้ก็เพียงแต่จะเสนอภาพของแรงงานผู้หญิงในชนบทเท่านั้น ข้อมูลในบทความนี้คงจะได้รับการอ้างอิงในโอกาสอันควรต่อไป และผู้เขียนก็ควรจะจบบทความนี้ถ้าไม่เป็นเพราะมีคำถามที่เกิดขึ้นจากการเขียนถึงแรงงานผู้หญิงตั้งแต่ต้นมา คำตอบของคำถามดังกล่าว น่าจะทำให้ผู้ใช้ข้อมูลสถิติแรงงานพึงระมัดระวังตามสมควร:

คำถามนั้นคือ ผู้หญิงว่างงานตามฤดูกาลมากกว่าผู้ชายจริงหรือไม่ ถ้าพิจารณาจากข้อมูลของสถิติแรงงานฤดูแล้ง 2526 ดังที่แสดงไว้ข้างล่างนี้ การกล่าวเช่นนั้นตรงกับความเป็นจริง นั่นคือ ผู้หญิงชนบทที่รอฤดูกาลในฤดูแล้งมีประมาณ 1.4 ล้านคน แต่ผู้ชายมีประมาณ 5.6 แสนคน ความแตกต่างถึง 8.4 แสนคน

	หญิง	ชาย	รวม
ผู้รอฤดูกาล (จำนวนพันคน)	1,367.7	558.9	1,926.6
ผู้มีงานทำ แต่ไม่ทำงานในสัปดาห์การสำรวจ	438.7	1,493.1	1,931.8
ผู้ว่างงาน ที่ไม่ได้ออกหางาน	814.7	550.9	1,365.6
รวมทุกประเภท	2,621.1	2,602.9	5,224.0

แต่เมื่อพิจารณาข้อมูลที่แสดงไว้อีก 2 ประเภท ซึ่งก็คือผู้ที่ไม่ได้ทำงานในฤดูแล้งเช่นกัน แต่ไม่ได้จัดอยู่ใน “ผู้รอฤดูกาล” คนเหล่านี้คือ

1) เป็น “ผู้มีงานทำ” แต่ในสัปดาห์แห่งการสำรวจไม่ได้ทำงานใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ยังคงมีตำแหน่งหน้าที่การงานหรือธุรกิจส่วนตัวอยู่ เป็นผู้หญิง 4.4 แสนคน ผู้ชาย 1.5 ล้านคน

2) เป็น “ผู้ไม่มีงานทำ” ที่ไม่ได้ออกหางานทำเป็นเพราะรู้อยู่แล้วว่าถึงออกหางานทำก็ไม่ได้งาน เป็นผู้หญิง 8.1 แสนคน และผู้ชาย 5.5 แสนคน

เมื่อรวมจำนวนผู้ไม่มีงานทำทั้ง 3 ประเภทเข้าด้วยกันคือ ผู้รอฤดูกาล ผู้มีงานทำแต่ไม่ทำงานในสัปดาห์แห่งการสำรวจ และผู้ว่างงานที่ไม่ได้ออกหางาน ผู้หญิงและผู้ชายจะมีจำนวนเท่า ๆ กัน คือผู้หญิง 2.621 ล้านคน ผู้ชาย 2.602 ล้านคน

ข้อมูลสรุปได้ว่า ผู้ชายและผู้หญิงมีปัญหาการว่างงานตามฤดูกาลพอ ๆ กัน เพียงแต่การจัดแบ่งประเภทตามสถานภาพแรงงานของชายและหญิงมีความแตกต่างกันอยู่ ความแตกต่างนี้ขึ้นอยู่กับคำจำกัดความที่ใช้เฉพาะในการสำรวจแรงงานปี พ.ศ.2526 ที่ทำให้ผู้หญิงและผู้ชายถูกจัดประเภทต่างกันไป คำจำกัดความนั้น สรุปได้ดังนี้:

1. ถ้าผู้ใดเป็นผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว (unpaid family worker) และกำลังรอฤดูกาลที่เหมาะสมเพื่อจะทำงาน จะถูกจัดอยู่ในพวก “รอฤดูกาล”

2. ถ้าผู้ใดทำงานส่วนตัว (own account worker) และกำลังรอฤดูกาลที่เหมาะสมเพื่อจะทำงาน จะถูกจัดอยู่ในพวก “ผู้ที่มีงานทำ ที่ไม่ทำงานแต่มีงานประจำ”

3. ถ้าผู้ใดไม่มีงานทำ ไม่มีธุรกิจหรือไร่นาเกษตรของตนเอง แต่พร้อมที่จะทำงาน แต่ไม่ได้หางานทำเนื่องจากรอฤดูกาลที่เหมาะสมเพื่อจะทำงาน จะถูกจัดอยู่ในพวก “ผู้ที่มีงานทำ ไม่ออกหางาน แต่พร้อมที่จะทำงาน”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้ที่กำลังรอฤดูกาลจะถูกจัดไปอยู่ในสถานภาพแรงงานใด ๆ นั้นขึ้นอยู่กับสถานภาพทำงาน (work status) ของบุคคลผู้นั้น แม้ว่ากำลังรอฤดูกาลเหมือนกัน แต่ถ้าเป็นผู้มีธุรกิจหรือไร่นาสวนส่วนตัวจะถูกจัดเป็น “ผู้ที่มีงานทำ” แต่ถ้าเป็นผู้ทำธุรกิจให้ครอบครัวก็จะถูกจัดให้อยู่ในพวก “รอฤดูกาล”

ค่านิยามเช่นนี้มีผลกระทบต่อถึงสถานภาพแรงงานของผู้หญิง จากข้อมูลข้างต้น ผู้หญิง 1.4 ล้าน และผู้ชาย 5.6 แสนคน กำลังรอฤดูกาล ส่วนผู้มีงานทำแต่ไม่ได้ทำงานเป็นชาย 1.5 ล้านคน และผู้หญิงเพียง 4.4 แสนคน ความแตกต่างเช่นนี้เป็นผลจากคำจำกัดความของสถานภาพทำงานกล่าวคือ ในครัวเรือนหนึ่ง (ไม่ว่าจะเป็นครัวเรือนเกษตรกรรมหรือไม่ใช่เกษตรกรรม) ถ้าครัวเรือนนั้นประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้านค้า, อุตสาหกรรมในครัวเรือน, ไร่นาเกษตร เป็นต้น) โดยมีได้จ้างใครมาทำงาน หัวหน้าครัวเรือนจะมีสถานภาพเป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยอัตโนมัติ ส่วนสมาชิกในครัวเรือนทุกคนที่ทำงานธุรกิจของครัวเรือน จะมีสถานภาพเป็นผู้ช่วยธุรกิจให้ครอบครัว ด้วยเหตุนี้เองจึงพบว่า ผู้หญิงที่มีสถานภาพเป็นผู้ “ทำงานส่วนตัว” มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับผู้ชาย โดยเฉพาะผู้หญิงที่ทำอาชีพเกษตร ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงที่มีสถานภาพเป็นผู้ “ทำธุรกิจให้ครอบครัว” ก็มีจำนวนมากเช่นกันเมื่อเทียบกับผู้ชาย ดังข้อมูลการสำรวจแรงงานเขตชนบทรอบปีที่ 2 ฤดูแล้ง 2526 ดังต่อไปนี้

	อาชีพเกษตร		ไม่ใช่เกษตร	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
ทำงานส่วนตัว (พันคน)	1,064.8	3,947.1	817.9	873.1
ช่วยธุรกิจของครอบครัว (พันคน)	3,054.6	1,812.0	586.0	247.5

สรุปได้ว่า ผู้หญิงรอฤดูกาลส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่มีสถานภาพเป็นผู้ช่วยธุรกิจของครอบครัว ส่วนผู้ชายที่ตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกับผู้หญิงคือ รอฤดูกาลเหมือนกันมีสถานภาพแรงงานในสถิติแรงงานว่า เป็นผู้ “มีงานทำ แต่ไม่ทำงาน” เพราะว่าผู้ชายเหล่านั้นเป็นเจ้าของกิจการร้านค้าหรือไร่นาเกษตรของตนเอง สถานภาพทำงานประการหลังนี้ผู้ชายได้มาโดยอัตโนมัติจากการเป็นหัวหน้าครัวเรือนเท่านั้นเอง

บรรณานุกรม

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2528) *การจ้างงานกับแผนพัฒนาฉบับที่หกของประเทศไทย*. รายงานเสนอสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร.
- พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. (2524) *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ห้า : พ.ศ. 2525-2529*. กรุงเทพมหานคร.
- พืงพิศ ดุลยพัชร์. (2528) “บทบาทสตรีกับการเกษตร” เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง *การวิจัยบทบาทของสตรีในด้านการเกษตรในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม กรมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยโอเรกอนสเตท.
- รัฐภากรณ์ แก้วสนธิ. (2528) “ปัญหาในการพัฒนาสตรีเกษตรกร” เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง *การวิจัยบทบาทของสตรีในด้านการเกษตรในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม กรมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยโอเรกอนสเตท.
- วางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว, คณะทำงาน. (2526) *รายงานการศึกษาเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (2525-2544)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- วิจัยการทำฟาร์ม, สถาบัน, กรมวิชาการเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยโอเรกอนสเตท. (2528) *รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง การวิจัยบทบาทของสตรีในด้านการเกษตรในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม กรมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยโอเรกอนสเตท.
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. (2528) *รายงานผลการสำรวจแรงงานที่ว่างอาณานิคม (รอบที่ 1) มกราคม - มีนาคม 2526*. กรุงเทพมหานคร.
- _____ (2528 ก) *รายงานผลการสำรวจแรงงานที่ว่างอาณานิคม (รอบที่ 2) กรกฎาคม - กันยายน 2526*. กรุงเทพมหานคร.
- _____ (2525) *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2523 : ที่ว่างอาณานิคม*. กรุงเทพมหานคร.
- สุปราณี จันทรทัต. (2528) “ความต้องการงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทสตรีในงานส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย” เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง *การวิจัยบทบาทของสตรีในด้านการเกษตรในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม กรมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยโอเรกอนสเตท.
- Cloud, Kathleen, (1985) “Women’s Productivity in Agricultural Systems : Consideration for Project Design,” in *Report on a Workshop on Research on Women’s Roles in Agriculture in Thailand*. Bangkok: Farming System Research Institute, Department of Agriculture, Kasetsart University and Oregon State University.
- Debavalya, Nibhon. (1983) *Economic Activities to Thai Women as Assessed in the 1980 Population Census*. Bangkok: Population and Manpower Planning Division, Office of National Economic and Social Development Board and Institute of Population Studies, Chulalongkorn University.
- Dixon, Ruth B. (1976) “Measuring Equality Between the Sexes.” *Journal of Social Issues* 32, 3.
- _____ (1982 a) “Women in Agriculture: Counting the Labor Force in Developing Countries.” *Population and Development Review* 8, 3: 539-566.
- Glazer, Nona Y. (1984) “Servants to Capital: Unpaid Domestic Labor and Paid Work.” *Review of Radical Political Economies* 16, 1 : 61-87.
- Harris, Olivia (1980) “Households as Natural Units,” in *Of Marriage and the Market: Women’s Subordination in International Perspective*. Edited by Young, Kate; Wolkowitz, Carol; and McCullagh, Roslyn, pp. 49-68. CSE Books.
- Palmer, Ingrid. (1979) “New Official Ideas on Women and Development.” *IDS Bulletin* 10, 3: 42-52.
- Paitoonpong, Sarawooth. (1982) “Roles, Status and Problems of Women in Employment in Thailand,” in *Women Development: Implications for Population Dynamics in Thailand*. Edited by Suchart Prasithratsint and Suwanlee Piampiti. Bangkok: Parbpim Ltd.

-
- Papanek, Hanna. (1977) "Toward Models of Development Planning for Women." *Signs* 3, 1: 14-21.
- Rogers, Barbara. (1980) *The Domestication of Women*. New York: St. Martin's Press.
- Standing, Guy M. (1976) *Concept of Labor Force Participation and Underutilization*. Population and Employment Working Paper No. 40. ILO.